

Důsledky tendencí vojenského umění na profesní přípravu

Prožít mírové půlstoletí, tedy od roku 1945 do roku 1995, se podařilo v Evropě jen těm státům, které nepoznaly válku na vlastním území (ani občanskou) nebo se neúčastnily vojenských činností na cizích územích (nejen na území evropského kontinentu). I toto vymezení není přesné. Jde o ty země, jejichž ozbrojené síly nebyly použity ve válečném konfliktu, mimo akce podporující rozhodnutí Rady bezpečnosti Organizace spojených národů. Mírové půlstoletí vlastně prožily jen ty státy, jejichž příslušníci ozbrojených sil nemohli pod vlajkou svých vlastí získávat válečná vyznamenání.

Skutečné války v uplynulém půlstoletí neměly výlučně charakter mezistátní, ale i novodobě národněosvobozovací (státněvytvářecí) při vzniku nových státních útvarů uvnitř dřívějších samostatných států. Události v Československu, které jsou spojeny s roky 1948, 1968, 1989, s rozdělením federace a vytvořením samostatné České republiky a Slovenské republiky k 1. 1. 1993, válkou z tohoto pohledu nebyly.

Mezi státy, které vyhovují popisovaným kritériím, dále patří naši sousedé: Německo, Polsko, Slovensko, Rakousko, severské státy: Norsko, Švédsko, Finsko, Dánsko, Island, dále Švýcarsko, Maďarsko (i přes události roku 1956), Bulharsko, Rumunsko, Albánie, Itálie, Španělsko, Portugalsko atd. Nepatří sem však státy bývalého Sovětského svazu, bývalé Jugoslávie, Řecko, Turecko, Francie (války v Koreji, Vietnamu, Alžírsku), Velká Británie, Belgie (vojenská účast v koloniích ap.).

Touto exkurzí jsem chtěl upozornit na to, že existuje generace vojáků, které bylo „odepřeno“ právo na ověření výsledků vojenské profesní přípravy ve válečné praxi, protože žila v míru. Neprošli „zakalením“ v boji. Atmosféru války, hrdinství a strach vojáků však znají z vlastního výcviku, z válečných a dokumentárních filmů, ze studia literatury a vyprávění rodičů, prarodičů i jiných přímých účastníků. I tato generace má vytvořeno dostatečné informační zázemí pro vědecké zkoumání podstaty vojenského umění, pro nacházení systémových prvků poznání, které umožňují analyzovat, vytyčovat hypotézy a predikovat s určitou úspěšností budoucí vývoj.

Předmět příspěvku

Stručné upřesnění předmětu příspěvku: na základě historické analogie dokumentovat tendence vojenského umění a vykonstruovat jejich předvídatelné důsledky do oblasti profesní přípravy.

Používané základní pojmy mají následující obsah:

Vojenské umění je teorií a praxí k označení schopnosti vojenských subjektů využít vojenský potenciál ve prospěch přípravy a vedení ozbrojeného zápasu. Vojenské umění

v pojetí vědní disciplíny se zabývá poznáváním zákonů a zákonitostí, charakteru, principů, způsobů organizace, přípravy, vedení a zabezpečení ozbrojeného zápasu. Je rozdělováno do tří úrovní: vojenská strategie, operační umění a taktika, kterým odpovídají i vojenské subjekty.

Vojenské subjekty jsou jednotlivci (bojovník, specialista, příslušník štábu, velitel, náčelník, vojenský diplomat...), organizační prvky (osádka, obsluha, družstvo, četa, rota, prapor, letka, oddíl... armádní sbor).

Vojenský potenciál je souhrn schopností a možností subjektu k výkonu vojenské činnosti, tj. na úrovni jednotlivce, taktické, operační, strategické. Zahrnuje jak člověka, tak zbraň, techniku, technologie.

Tendence je reálné směřování vývoje ve sledované oblasti.

Profesní příprava je souhrn činností jednotlivců, orgánů a organizací činných v přípravě osob pro vykonávání povolání. Zahrnuje *osoby koncipující* systém vzdělávání a výcviku, *osoby uskutečňující* tento systém v roli učitelů, instruktorů, organizátorů a *osoby, na něž je působeno*, které jsou profilovány ke získání požadované profesní kvalifikace. V našem případě se soustředíme na přípravu profesí ve prospěch naplnění oborů vojenského umění.

Úvahy v článku se pohybují na makroúrovních, při značném zevšeobecnění dílčích poznatků.

Historické analogie

Staletý vývoj antické vojenské teorie a taktiky završila vojenská příručka „*Nárys vojenského umění*“, vypracovaná koncem 4. století n.l. Flaviem Vegetiem Renatem [1]. Tento spis měl ohlas ve středověku, renezanzi i v dobách pozdějších. Dovolte následující citáty, které mají co říci i dnešnímu tématu.

„Avšak bezpečí dlouhého míru odvedlo lidi zčásti k požitkům zahálky, zčásti k civilním úřadům. V důsledku toho se péče o vojenský výcvik stala zpočátku méně důkladnou, potom přehlíženou a nakonec zcela zapomenutou. Přitom se ale nikdo nemůže divit, že jsme až tak daleko došli v nedávné době, když už po první punské válce vítězní Římané za následujícího dvacetiletého míru natolik odvykli zbraním a klidem byli tak oslabeni, že ve druhé punské válce nemohli odolávat Hannibalovi. Teprve po ztrátě tolika konsulů, tolika vojevůdců a tolika vojsk dosáhli vítězství, když se opět v praxi války mohli učit vojenskému řemeslu a získávat zkušenosti. Proto je třeba neustále odvádět a cvičit mladé vojáky. Nesporně totiž je levnější cvičit ve zbraní vlastní lidi než za žold najímat cizince.“ ([1] s. 436)

Analogie s padesátiletým obdobím míru ve středoevropském regionu je zřejmá. Z lidského hlediska, z hlediska Charty OSN, podepsané 26. června 1945 v San Franciscu, se podařilo „*uchránit budoucí pokolení metly války*...“ ([2] s. 3). Z vojenského hlediska však tato část Evropy zůstala odtržena od praxe válek, což ve srovnání s jinými částmi světa představuje

určitý deficit v připravenosti nejen ozbrojených sil, ale zejména veřejného mínění a společenského klimatu.

Období studené války vytvořilo v porovnání s citátem odlišné podmínky. Mělo výrazný vliv na úroveň vojenské přípravy. Armády byly přezbrojeny kvalitativně novou výzbrojí, srovnáváme-li ji s léty 2. světové války. Jejich příslušníci zvyšovali teoretickou i praktickou průpravu formou cvičení. V bipolárním systému geopolitické vojenské rovnováhy armády těch států, které prožívaly mírové půlstoletí, v koalici NATO i Varšavské smlouvy spolupracovaly s partnerskými armádami, které měly aktivní bojové zkušenosti. Nešlo tedy o odvykání zbraním. Úroveň výcviku odpovídala potřebám zajištění obrany a přípravě pro vedení ozbrojeného zápasu.

„Staré letopisy hovoří o tom, že Athénané a Lakedaimoňané byli pány v Řecku před Makedonci. Lakedaimoňané se soustředili především na válku. Tvrdí se o nich, že jako první sbírali zkušenosti podle výsledků bitev, sepsali do knih principy umění boje a došli až k tomu, že vojenství, až do té doby pokládán jen za věc statečnosti nebo štěstí, převedli na vědecký základ a cílevědomé získávání znalostí. Nařídili také učitelům vojenství, které nazývali „taktiky“, aby vyučovali jejich mládež vojenským zvyklostem a zasněžovali je do všech způsobů boje.“ ([1] s. 461)

Z citátu je zřejmé, že již před více než 2000 let nebylo chápáno vojenství a vojenské umění jako nahodilý proces, že bylo spojeno s poznáním a vědou, orientovanou na historické zkušenosti a jejich zevšeobecňování. Profesní příprava byla zajišťována učiteli, kteří z těchto poznatků vycházeli a převáděli je do odpovídajících forem vyučování a výcviku.

Problém profesní přípravy je dlouhodobě znám a má souvislost s následujícími základními skupinami otázek:

- MÁ BÝT profesní příprava chápána jako systém?
- PROČ připravovat?
- KOHO připravovat?
- CO je předmětem přípravy?
- KDO přípravu provede?
- JAK přípravu provede?
- JAKÉ jsou náklady na přípravu?
- JAKÁ je efektivnost a výslednost přípravy?

Nyní bychom mohli věnovat pozornost analogiím z doby historicky podstatně méně vzdálené, než je antika. Ale opakovali bychom často problémy, které byly řešeny již tehdy. Vzhledem k tomu, že v ozbrojeném zápase - praxi vojenství - jde o zachování lidských životů, tedy ve svém důsledku o existenci nebo neexistenci bojového potenciálu, je hazardem a sebevraždou toho, kdo ozbrojený zápas vede, posílat do boje lidi bez přípravy. Hovořili-li v antice o přípravě, mysleli přípravu na profesi bojovníka, ale rovněž těch, kteří je vedou.

Kdybychom vypracovali dlouhodobý časový snímek počtu profesí potřebných pro vedení ozbrojeného zápasu, došli bychom k zajímavému grafickému vyjádření exponenciálně rostoucí čáry se skokovými posuny. Skokové posuny jsou spojeny se zaváděním nových

zbraní a vojenské techniky (dělostřelectvo, automobilní a tanková technika, letectvo, zpravodajství a šifrová služba, zbraň hromadného ničení a ochrana proti nim, zbraňové systémy, informatizace systémů velení a řízení). Tato charakteristika dokumentuje **výraznou profesní diferenciaci** odborů pro vedení současného ozbrojeného zápasu, pro teorii i praxi vojenského umění. Má-li být příprava efektivní, účelná a ekonomická, je vhodné koncipovat její fungování systémově s racionálním využitím civilních a zahraničních kapacit.

Tendence vojenského umění

Vojenské umění, viděné ve struktuře vojenské strategie, operačního umění a taktiky, je možné charakterizovat předpokládanými strategickými změnami ve vojenství, které byly uvedeny ve [3] a jsou zkráceně následující:

- ◆ Od národní k internacionální úrovni rozvoje vojenského umění.
- ◆ Od přípravy pro bojové použití k převažující přípravě na účast v činnostech jiných než válka.
- ◆ Od povinné vojenské služby k profesionální.
- ◆ Od nižší k vyšší racionalitě a efektivnosti s využitím vědy a techniky.

Rovněž se kloním k názoru Martina van Crevelda, který v [4] na s. 197 uvádí: „V budoucnosti nebudou války vedeny armádami, ale skupinami, dnes pojmenovávanými jako teroristické, guerillové, gangsterské a lupičské, které budou nepochybně vyjádřeny dalšími formálními názvy k jejich popisu. Jejich organizace jsou podobné těm, které dříve zakládali na víře v církve a bývají motivovány méně, profesionalismem a více fanatismem, založeným na ideologii a oddanosti.“

V citátu je vyjádřena víra autora v silnou pozici mezinárodního společenství, v řešení sporných otázek mezi státy mírovými prostředky, ve fungování mezinárodního kontrolního a monitorovacího systému. Za těchto podmínek je možné uvažovat o dlouhodobé tendenci ve vojenském umění, která v podstatě znamená **renesanci taktiky** na úkor operačního umění a strategie.

Podstatou vojenského umění je vedení ozbrojeného zápasu jako prostředku k dosažení konkrétních cílů (politických, ekonomických, duchovních). Jaká bude jeho charakteristika v blízké a vzdálenější budoucnosti, to je určující pro způsoby přípravy vojenských subjektů. Hlavní změnou při vedení válek rozptýlenými skupinami bojovníků je **obtížnost určení frontové linie, čáry dotyku.**

V historii byly rovněž použity postupy **odstranění nebo zajetí představitelů státní moci** (např. srpen 1968 - ČSSR) a následné prosazení požadovaných změn. Charakteristickými rysy takových akcí je překvapivost, rychlost, profesionalita, znalost prostředí, bezpečnostních a obranných systémů, jejich všestranné a variantní zajištění.

Další tendencí je **dosažení vysokého stupně ochrany vlastních bojovníků.** To v praxi znamená volbu takových operačních a taktických postupů, takových zbraní a technických prostředků, které umožní likvidaci nebo paralyzování živé síly protivníka před vstupem vlastních sil. Je to rovněž spojeno s využitím širokého spektra možností působení na protivníka nebo možná přesněji řečeno na místo dislokace předpokládaného vedení ozbrojeného zápasu. V současné době se používá pojem „bojiště“, ale pro použití **nových forem ozbrojeného zápasu** získá tento pojem další obsah. Avšak nejde jen o tuto stránku problé-

mu. Bude nezbytné zvýšit význam klamné činnosti na taktické, operační ale i strategické úrovni.

V čem spočívají **nové formy ozbrojeného zápasu**? Jaká tendence k nim směřuje?

Jestliže z praxe uznáváme, že například v operacích mírových sil OSN nebo v činnostech k přikrytí státní hranice při nekontrolovatelné migraci či z důvodů měnové odluky, při aktech demonstrace síly k odrazení záměrů potenciálního protivníka, jsou používány vojenské jednotky, útvary, svazky, svazy, pak tyto nebo jiné, zatím nepojmenované vojenské činnosti můžeme chápat jako formy ozbrojeného zápasu. Vystupují v nich vojáci, kteří používají zbraně, vojenskou techniku i technologie. Činnost má určité zahájení, průběh a ukončení, které je spojeno s kritérii pro dosažení cílů.

Existuje dlouhodobá **tendence ke kvalitativní změně vojenství a vojenského umění** od ničení živé síly a materiálních hodnot (pro oslabení potenciálu protivníka) k dosažení cílů hrozbou nebo demonstrací vlastním potenciálem. V budoucnu by mohly být řešeny spory mezi státy nebo jinými skupinami, které hodlají použít vojenskou sílu, formou simulovaného počítačového odehrání ozbrojeného zápasu a na základě výsledků takové hry nebo systému her by byla realizována mezinárodním právem stanovená a kontrolovaná opatření. Nebyli by zabíjeni lidé, nebyly by ničeny materiální hodnoty z i tak omezeného fondu energetických, surovinových a přírodních zdrojů Země.

Strategické změny mají dopad do tendencí v následujících oblastech:

- ▲ **zbraně a vojenská technika** - modernizace konvenčních zbraní (účinnost, přesnost, nové materiály...), miniaturizace, technika pro rychlé odhalování a předávání informací, směřující k individuálnímu použití, řízení i velení;
- ▲ **vojenské technologie** - modelování, simulace, působení systému velení a řízení až na jednotlivce, unifikované postupy, nárůst vlivu komputelizace ve všech technologických oblastech;
- ▲ **učitelé (způsoby vzdělávání a výcviku)** - nárůst intenzivních a individuálních metod vzdělávání a výcviku, všestranná objektivizovaná forma kontroly dosahovaných výsledků, výrazný nárůst profesionality a perfekcionalismu při určování vhodnosti adeptů pro konkrétní profesi a funkce;
- ▲ **připravování lidí** - výrazná profesionalizace a profesní specializace, i když na krátký úsek života, ochota přistoupit na kompenzaci prostřednictvím sociálních jistot.

Důsledky tendencí na profesní přípravu

Jaké jsou tedy důsledky zmíněných tendencí na profesní přípravu? Jestliže si uděláme retrospektivu tendencí, vychází nám jeden společný jmenovatel - **člověk**. Vojenské umění je bytostně spojeno se schopnostmi, dovednostmi, znalostmi, připraveností a uměním jednotlivce; umístěného na libovolném stupni a v libovolné funkci vojenských činností. Sehrané kolektivy, budované na individuálních schopnostech jednotlivců, jsou hlavním zdrojem úspěchů v ozbrojeném zápase.

Předchozí, řekněme „socialistický“ systém vzdělávání, který se promítl i do podmínek a stavu v armádě, byl výrazně kolektivní, potlačoval individualitu osobnosti a výrazně nivalizoval. Myslím si, že v určité formě přetrvává i do současnosti. **Příprava budoucích profesionálů v oboru vojenského umění by neměla opakovat systémové nedostatky**

minulosti, měla by podporovat osobnost, rozvíjet individuální schopnosti při pěstování spoluodpovědnosti za výsledky vojenského kolektivu.

Nejsem zcela přesvědčen, že tuhé „sešňerování“ do systému kariér je správným řešením pro všechny. Řada vojenských osobností, stejně jako tomu je i v jiných profesích, dospěla k vedení velkých kolektivů v mnohem mladším věku, než umožňuje tento, mnohdy subjektivně vytvářený a nivelizaci opět podporující, řád. Obzvláště výrazná jsou omezení pro ty, kteří jsou potenciálními adepty vojenských věd, i když jde o malé procento celkových počtů. Vzory možných přístupů k volbě některých pravidel v systémech vzdělávání a kvalifikačního růstu je možné rozpoznat zejména u armád vyspělých demokratických států, i když ani tam není vše v souladu se stavem, který bude odpovídat budoucnosti. I jejich systémy se mění a musí se měnit s příchodem nových společenských podmínek.

Četnost změn v možnostech používaných „nástrojů“ pro vedení ozbrojeného zápasu (nástroj má z hlediska přípravy dvě stránky: naučit se jej ovládat a naučit se proti němu bránit) je zdrojem kvalitativně nové přípravy jednotlivců. S novými nástroji je spojeno jejich osobní, taktické, operační případně strategické použití, a to je nezbytné procvičit samozřejmě s ohledem na ekonomickou stránku procesu.

Počet nástrojů je tak rozsáhlý, že je možné hovořit o určité osobní mezi, kterou je možno dosáhnout. I přesto je pro nejbližší budoucnost nutné předpokládat **diferencované zvýšení nároků na jednotlivce**. Důsledkem je i profesní diferenciace, která se v praxi promítá do naprosto běžné a funkční spolupráce vojáků z povolání s civilními zaměstnanci a vojáky „na čas“ nebo v základní službě. Pak jsou otázky profesní přípravy nejen záležitostí resortu, ale rovněž celého státu a u méně četných profesí jsou mezinárodní. Z hlediska vojenského umění je nezbytné mít stále na mysli jeho praxi, tedy v případě potřeby úspěšné působení vojenského potenciálu v ozbrojeném zápase. To znamená bez ohledu na to, jde-li o civilní profesi, nebo vojenskou.

Důsledky tendencí vojenského umění se budou trvale uplatňovat:

- * v oblasti koncepcí systému přípravy,
- * v přípravě osob pro strategickou úroveň,
- * v přípravě osob pro operační úroveň,
- * v přípravě osob pro taktickou úroveň,
- * v přípravě bojovníků,
- * v přípravě obyvatelstva.

Zásadní změny ve znalostech a profesní přípravě jednotlivců, které je nezbytné řešit a také jsou řešeny již v současné době v kategorii osob pro strategickou, operační a taktickou úroveň, spočívají v **jazykové přípravě** (zejména angličtina) a v **používání výpočetní techniky**. V kategorii bojovníků ve fyzické přípravě, bojovém mistrovství s vlastní zbraní nebo technikou a v obraně proti možnému působení protivníka. V kategorii obyvatelstva v posílení osobní odpovědnosti za zachování vlastního života a života blízkých, v potřebě bránit svůj region a dosažené demokratické svobody.

* * *

V článku byly dokumentovány v návaznosti na historické analogie tendence vojenského umění a vykonstruovány jejich důsledky na oblasti profesní přípravy. Zvýrazněn byl význam jednotlivce a osobnosti v praxi vojenského umění a tedy i potřeba věnovat tomuto aspektu hlavní důraz v profesní přípravě. Dokumentována byla výrazná profesní diferenciace a rovněž kvalitativní změny v chápání současného a budoucího vojenství. Uvedené aspekty je nanejvýš vhodné vzít do úvahy při koncipování systémů a koncepcí přípravy profesí pro obory vojenského umění, protože současná opatření připraví budoucí kvalifikované odborníky.

Literatura:

- [1] Vegetius, F. R.: Nárys vojenského umění. In: Antické válečné umění, Svoboda 1977, s. 411-540.
- [2] Charta Organizace spojených národů a Statut Mezinárodního soudního dvora. Informační ústředí OSN, Praha 1973.
- [3] Janošec, J.: Předpokládané strategické změny ve vojenství a jejich ekonomický rozměr. In: Vojenské rozhledy 1/1995, s. 19-21.
- [4] Van Creveld, M.: The Transformation of War. New York 1991.

Vztahy mezi NATO a Ruskem by měly odrážet význam Ruska pro evropskou bezpečnost a měly by být založeny na reciprocitě, na vzájemném respektu a důvěře. Žádná „překvapivá“ rozhodnutí jedné či druhé strany by se neměla dotýkat zájmů toho druhého. Takové vztahy mohou existovat pouze tehdy, budou-li v přísném souladu s mezinárodními závazky a povinnostmi, jako jsou závazky plynoucí z Charty OSN, OBSE, včetně kodexu vedení války, smlouvy o omezení konvenčních sil v Evropě (CFE) a plné respektování suverenity ostatních nezávislých států. Nicméně žádné rozhodnutí NATO nemůže být podřízeno vetu či souhlasu nečlenského státu, a také Aliance nemůže být podřízena nějaké jiné evropské bezpečnostní instituci.

Studie NATO o rozšíření Aliance, září 1995